

FELIPA D'AVIZ I FELIPA MONIZ: DUES CARES D'UNA MATEIXA PERSONA

Jordi Indiano. Llicenciat en Història

Introducció

Amb qui es casà realment Colom en la seva estada a Portugal? Nombroses són les dades biogràfiques de la Felipa Moniz -la dona oficial del Descobridor- que encaixen amb una altra dona, també anomenada Felipa i també portuguesa.

És a partir de contrastar les poques dades que tenim d'aquestes dues dones, com arribem a la conclusió que durant tots aquests segles, s'ha vingut produïnt un solapament d'identitats, i quan es fa esment a una d'elles, en realitat ens estem referint a l'altra.

El que em proposo tot seguit, és demostrar que la dona d'en Colom fou en realitat Felipa d'Aviz o de Coïmbra i no pas Felipa Moniz Perestrello com la història oficial ens ha fet creure.

1. Els pares respectius de Felipa Moniz i Felipa d'Aviz

Les primeres coincidències entre ambdues dones ja ens les trobem al veure qui eren els pares de l'una i de l'altra.

La vida de la Felipa Moniz és tan obscura, que fins i tot els historiadors no es posen d'acord sobre els seus orígens familiars. Samuel Eliot Morison diu al respecte: "*no sabem absolutament res de l'aparença ni del caràcter de l'única esposa de Colom*"¹. Tan és així que hi ha autors que anomenen el seu pare Bartomeu. N'hi ha d'altres però, que l'anomenen Pere, i el fan un gran navegant i descobridor. Així per exemple, Ferran, el fill de l'Almirall, en la seva **Vida del Almirante don Cristóbal** ens diu: "*El seu sogre [referint-se a Colom], anomenat Pere Muñiz Perestrello, ja havia mort*"². Per la seva part, Isabel Moniz era el nom de la mare de Felipa Moniz.

---

¹ SAMUEL ELIOT MORISON: *Christophe Colomb, amiral de la mer océane*, París, 1958, p. 35.

² HERNANDO COLON: *Vida del Almirante don Cristóbal*, Fondo de Cultura Económica, Madrid, 1998, p. 36.

De fet, per fer les coses encara més complicades, hi ha qui nega que els pares de la Felipa Moniz fossin en Bartomeu Pelestrello i Isabel Moniz³. En aquest sentit, en Caius Parellada ha posat en evidència que els cronistes de l'època o no sabien res o volien amagar alguna cosa: "*Felipa, la dona de Colom, era una Moniz o una Muñiz Perestrello o bé una Perestrello? Era Perestrello per part de pare o per part de mare o bé era el cognom de l'avi matern segons resulta de les Historie? De les dades conegudes... se'n treu la conseqüència que els cronistes no en saben res o que volen amagar alguna cosa*"⁴. De fet, ens podem arribar a qüestionar si el cognom Perestrello realment existí, perquè ni els historiadors genovesos ni la pròpia Enciclopèdia italiana diuen res al respecte. El mateix Parellada pensa que Perestrello no és res més que la unió de Pere, el sogre de Colom, i Urgell: "*quina dificultat hi hauria a admetre que el cognom de Perestrello no és més que una empescada més o menys encertada i reeixida, format amb reminiscències dels noms d'Urgell i de Pere, el duc ja finat? I pel que fa al fantasmagòric Moniz, no té una certa retirada amb el Coïmbra?*"⁵. I jo afegiria, que és del tot versemblant creure que darrera d'aquest cognom Moniz s'amaga ni més ni menys que el d'Aviz.

Qui foren els pares de la Felipa d'Aviz? Ni més ni menys que Pere de Coïmbra -duc de Coïmbra i regent de Portugal entre 1438 i 1449- i Isabel d'Urgell (1409-1443), la filla gran del darrer comte d'Urgell. Veiem doncs, com a primera semblança, que els pares de les respectives dones s'anomenen igual. El que no correspon és atribuir a Pere Perestrello l'haver estat a l'Índia, haver tingut una gran biblioteca, etc... És precisament a Pere de Coïmbra a qui cal atribuir aquests fets⁶.

Arribats a aquest punt, podem veure clarament com s'han anat interpolant els noms. Així, tindríem que Pere Palestrello és en realitat Pere d'Aviz, que Isabel Moniz és en realitat Isabel d'Urgell, i que Felipa Moniz, és en realitat Felipa d'Aviz.

---

³ MANUEL GREGORIO PESTANA JUNIOR: *Dom Cristóbal Colom ou Syman Palha na História e na Cabala*, Lisboa, 1928, pp. 57-64. En aquesta línia també trobaríem Henri HARRISSE.

⁴ CAIUS PARELLADA I CARDELLACH: *Cristòfor Colom i Catalunya: una relació indefugible*, La Llar del Llibre, Barcelona, 1992, p. 48.

⁵ Íbidem, pp. 55-56.

⁶ Entre d'altres obres que parlen de Pere de Coïmbra com a navegant i viatger, es poden consultar ALFREDO PINHEIRO MARQUES: *A maldição da memória do infante dom Pedro e as origens dos descobrimentos portugueses*, Centro de Estudos do Mar, Figueira da Foz, 1994. J. ERNESTO MARTÍNEZ FERRANDO: *Tragedia del insigne Condestable don Pedro de Portugal*, C.S.I.C., Madrid, 1942.

Ferran Colom, Madariaga, Ballesteros-Beretta i d'altres autors ens diuen que Felipa Moniz fou de sang noble⁷ i que pertanyia a un dels més nobles llinatges de Portugal, emparentats amb els Bragança⁸. De fet Felipa Moniz era cosina d'alguns exiliats portuguesos a Andalusia de la Casa de Bragança que conspiraren contra Joan II, com per exemple la Marquesa de Montemor, Isabel, vídua de Joan (1435-84) -marquès de Montemor i germà de Ferran, tercer duc de Bragança i d'Àlvar de Portugal, el que poc temps després, seria president del Consell Reial dels Reis Catòlics-⁹.

Si Felipa Moniz estigué emparentada amb els Bragança (branca bastarda de la casa reial portuguesa), Felipa d'Aviz fou néta de Joan I (1385-1433) i neboda del rei Duarte, germà de Pere de Coïmbra. Cal recordar, que a la mort d'aquell (Duarte), el seu germà Pere obtingué la regència per un període d'uns deu anys (1438-1449). Així doncs, Felipa d'Aviz descendia per línia directa dels reis de Portugal, a més a més d'estar emparentada amb la casa reial anglesa en tant que la seva àvia fou, per línia paterna, Felipa de Lancaster, germana d'Enric IV, rei d'Anglaterra (1399-1413). Per línia materna, descendia ni més ni menys de la Casa d'Urgell.

Així doncs, quan en Ferran Colom ens parla de la Felipa Moniz dient-nos que era de sang noble, cal fer-nos la següent pregunta: quina de les dues dones podria "obrir més portes" a Colom a l'hora de buscar qui li financés el seu projecte de descoberta de noves terres? Naturalment la Felipa d'Aviz. És d'aquesta manera com s'explica que en Colom després de la negativa de Portugal es dirigís a les corts anglesa i francesa (la Casa d'Urgell estava emparentada amb la reialesa francesa a través dels comtes de Foix).

És clar doncs, que de les dues dones, la Felipa d'Aviz, fou la que lògicament més estigué vinculada a la Cort, ja des de petita, i també de gran, en època del seu cosí Alfons V i del seu nebot Joan II. Pinheiro Marques ens recorda que sempre estigué al costat del seu nebot¹⁰, la mateixa persona a la qual Colom en un moment donat oferí el seu projecte de descoberta de noves terres.

És per això, que en Parellada ens diu de forma clara que "*l'únic que hi ha de cert en les vagueries sobre Felipa és que pertanyia a la família reial portuguesa... El veritable*

---

⁷ HERNANDO COLON: op. cit., p. 36.

⁸ ANTONIO BALLESTEROS-BERETTA: *Cristóbal Colón y el descubrimiento de América*, Salvat, Barcelona, 1945, p. 283.

⁹ ALFREDO PINHEIRO MARQUES: op. cit., p. 279.

¹⁰ íbidem, p. 226.

parentiu de Felipa era amb la soca principal de la casa reial portuguesa i no pas amb els Bragança, línia bastarda de la dinastia d'Aviz"¹¹.

2. La relació de Felipa Moniz i Felipa d'Aviz amb els marquesos de Montferrat (Llombardia)

Un dels aspectes de la vida de la Felipa Moniz que es dona per cert és que descendia de Llombardia, en tant que els Perestrello, suposadament, eren originaris de la ciutat italiana de Piacenza, precisament a la regió llombarda, tal com es diu a les *Historie*. D'aquí ve que es digui que el Descobridor tenia antecedents familiars en aquella regió italiana, com ens diuen el Pare Casaus i en Gonzalo Fernández de Oviedo. De fet, sí que és certa aquesta informació, el que passa és que la relació li ve pel seu casament precisament amb Felipa d'Aviz, ja que Margarida de Montferrat, que descendia dels marquesos de Montferrat, era ni més ni menys, la besàvia de la dona d'en Colom.

3. Felipa, Isabel i Caterina Moniz versus Felipa, Isabel i Caterina d'Urgell.

L'historiador portuguès Mascarenhas Barreto, ens diu que Isabel Moniz tingué tres filles anomenades Felipa, Isabel i Caterina¹². Curiosament, aquests noms corresponen amb les filles de Jaume i Isabel d'Urgell, avis de la Felipa d'Aviz. Així mateix, tal com ens recorda en Parellada, Isabel i Beatriu Moniz, casada aquesta darrera amb Miquel Moliart, "*coincideixen en els seus noms amb els de les dues filles petites d'Isabel, la filla gran del comte d'Urgell*"¹³. En Parellada ens recorda que cap a l'any 1480 existia a Barcelona un tal Jaume Moart, indubtablement un Moliart.

---

¹¹ CAIUS PARELLADA: op. cit., p. 53.

¹² A. MASCARENHAS BARRETO: *O português Cristovão Colombo, agente secreto do rei dom João II*, 1988.

¹³ CAIUS PARELLADA: op. cit., p. 52.

4. Parentiu amb els reis de Xipre

Per altra banda, en Mascarenhas Barreto ens diu que la Felipa Moniz estigué emparentada amb els reis de Xipre, però qui realment ho estigué fou la Felipa d'Avis pel matrimoni del seu germà Joan amb Carlota l'any 1456.

5. El convent de Santos (Lisboa)

Ferran Colom ens diu de Felipa Moniz que fou comanadora del monestir de Santos, residència de dones nobles, a on anava l'Almirall a escoltar missa¹⁴. Washington Irving també insisteix sobre aquesta informació: *“acostumava [Colom] a Lisboa a assistir als oficis divins a la capella del convent de Tots Sants, on residien... certes dones principals. Féu coneixement amb una d'elles, anomenada Felipa Moñis de Palestrello... Per aquesta unió, es fixà Colom a Lisboa”*¹⁵.

Pel que fa a Felipa d'Avis, resulta que també la trobem en aquest convent, on ja hi residia l'any 1471¹⁶.

Conclusions

Arribats a aquest punt, i malgrat aquestes breus pincellades podem concloure una sèrie de fets:

- existència d'una voluntat manifesta de desdoblant el personatge de la Felipa d'Avis en un altre, la Felipa Moniz, per intentar ocultar l'autèntica veritat: que la dona de Colom fou en realitat ni més ni menys una infanta portuguesa i néta des darrers comtes d'Urgell anomenada Felipa d'Avis o de Coïmbra;

---

¹⁴ HERNANDO COLON: op. cit., p. 36.

¹⁵ WASHINGTON IRVING: *Vida del Almirante don Cristóbal Colón*, Ediciones Istmo, Madrid, 1987, p. 21.

¹⁶ ALFREDO PINHEIRO MARQUES: op. cit., p. 223.

- serà precisament Felipa d'Avis qui "obrirà les portes" a Colom a l'hora d'oferir el seu projecte de descoberta de noves terres al rei de Portugal, nebot de la dona de Colom. I per què es dirigí primer a Portugal? Perquè era la cort reial amb la qual hi estava directament emparentat pel seu matrimoni amb la dita Felipa. Serà precisament el seu casament amb una infanta la causa que el Descobridor demani per a sí títols només reservats als grans senyors nobles, com foren els de governador i almirall, però sobretot el de virrei;
- no serà sinó, amb el pas del temps i l'aportació de noves proves, que podrem concloure i reafirmar de manera definitiva que la dona de Colom fou Felipa d'Avis.